द्विदिवसीया राष्ट्रीयसङ्गोष्ठी

'भारतीयभाषापरिवारः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता-एकविंशशतकस्य समस्याः सम्भावनाश्च'

2026 तमे वर्षे जनवरीमासस्य 30-31 दिनाङ्कयोः

(ऑनलाइन्-ऑफलाइन्माध्यमद्वयेन)

आयोजकौ

भाषासङ्कायः

छत्रपतिशाहूजीमहाराजविश्वविद्यालयः, कानपुरम् (उत्तरप्रदेशः)

तथा

भारतीयभाषासमितिः नवदेहली ।

सम्मेलनस्य विषयः

भारतीयभाषाणां विकासाय संवर्धनाय च विविधाः प्रयासाः विधीयन्ते । अद्यापि कञ्चित विषयमभिलक्ष्य नैकाः एतादृशाः प्रयासाः क्रियन्ते । एकविंशशतके विज्ञानमाधारीकृत्य नवीनप्रयुक्तिनिष्ठम् आधुनिकोपायम् आश्रित्य शैक्षिकसाधनानां निर्माणं प्रयोगश्च उपलभ्येते । अस्याः प्रयुक्तिविद्यायाः आधुनिकतमं प्रतिफलं 'कृत्रिमबुद्धिमत्ता' इति नाम्ना विख्यातम् । इयं तु अस्माकं पाठ्यक्रमजगति प्रविष्टास्ति । 'भारतीयभाषापरिवारः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता-एकविंशशतकस्य समस्याः सम्भावनाश्च' इति द्विदिवसीयसम्मेलनस्य मुख्यमुद्देश्यं तु भाषाविदां, शिक्षकाणां, शोधकर्तृणां नीतिविशेषज्ञानां चेति सर्वेषां प्रबुद्धानाम् एकत्रीकरणम् । अतः 'भारतीय भाषा परिवार- ए न्यू फ्रेमवर्क इन लिंग्विस्टिक्स' तथा 'कलेक्टेड स्ट्डीज़ ऑन भारतीय भाषा परिवार- प्रस्पेक्टिव एण्ड होराइजन्स्', इत्यनयोः पुस्तकयोः उपरि ते भारतीयभाषाविषयकं कृत्रिमबुद्धिमत्ताविषयकमालोचनं कर्तुं शक्नुयुः । वस्तुतः उक्तग्रन्थद्वयं तु भारतीयभाषाध्ययने नूतनः आयामः सूच्यते येन तु वैदेशिकभाषाविज्ञानप्रदत्तवर्गीकरणस्य प्रतिबन्धकताम् अतीत्य भारतीयभाषाणां तन्निष्ठसांस्कृतिकपरम्परायाः च युक्तिनिष्ठं सप्रमाणं रेखाङ्कणं करोति ।

सम्मेलनेऽस्मिन् द्वयोः पुस्तकयोः विचारः, कार्यपद्धतिः, प्रस्तुतं भाषाविज्ञानं, शिक्षा, अनुवादः तथा डिजिटल-उद्भावनस्य अध्येतृणां बौद्धिकविकासस्य समीक्षणं च क्रियन्ते । वस्तुतः एतद्विषयकचर्चायाः अकादेमिकमञ्चरूपेण कार्यं करिष्यति इदं सम्मेलनम् । अत्र उत्सुकाः भागग्रहितारः विविधसत्राणि, पैनलचर्चा, इंटरैक्टिव-समीक्षा इति माध्यमैः प्रस्तावितस्य 'भारतीयभाषापरिवारः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता-एकविंशशतकस्य समस्याः सम्भावनाश्च' इत्यस्य रूपरेखाम् अनुसृत्य आलोचनात्मकं मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति । इयं रूपरेखा भाषाविचारे, औपनिवेशिकतायाः मुक्तिकरणे, मातृभाषानिष्ठशिक्षासंवर्धने, बहुभाषिकता सत्त्वेऽपि भारतस्य यत् चिरायतं भाषागतम् ऐक्यं तस्य सुदृढीकरणे च कियन्ती प्रासङ्गिकी अस्ति इति ते अवगन्तुम् शक्नुवन्ति । विशेषतया इदमपि ज्ञातव्यं यत् भारतीयभाषापरिवारः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता इत्यनयोः मध्ये यः सम्बन्धः वर्तते, सः सम्बन्धः न केवलं प्रयुक्तिनिष्ठसंवादरूपेणास्ति, अपितु सामाजिक-सांस्कृतिक-शैक्षणिकभविष्यनिर्धारणस्य च सहायको भवति । एकविंशशतकः तु वैश्विकस्तरे भारतीयभाषाणां नूतनपरिचयप्रदाने अवसरं यच्छति । एतासां भाषाणां प्रौद्योगिकरूपेण सशक्तिकरणे निरन्तरं प्रयासः विधीयते ।

भारतीयभाषासमितिः

2021 संवत्सरे तु अस्याः समितेः निर्माणं शिक्षामन्त्रालयेन (भारतसर्वकारेण) कृतम् । राष्ट्रीयशिक्षानीतिः - 2020 इत्यत्र उल्लिखितभारतीयभाषाविषयकप्रावधानस्य अवतारणम् तथा प्रोत्साहनं संवर्धनं चैव अस्याः मुख्यम् उद्देश्यम् । तत्र अध्यक्षरूपेण सुप्रसिद्धाः भाषाविदः श्रीचमूकृष्णशास्त्रीमहाभागाः विराजन्ते ।

संस्थाविषयकं तथ्यम्

छत्रपतिशाहूजीमहाराजविश्वविद्यालयः कानपुरम्, उत्तरप्रदेशस्थः राज्यीयविश्वविद्यालयः । अस्य संस्थापना तु 1966 ख्रीष्टाब्दे अभवत् । कानपुरविश्वविद्यालयः इति नाम्ना अस्य पूर्वपरिचितिः आसीत् । कानपुरविश्वविद्यालयस्तु उत्तरप्रदेशस्य उच्चशिक्षायाः प्रमुखं केन्द्रं वर्तते । महतां समाजसुधारकाणां छत्रपतिशाहूजीमहाराजानां नाम्ना एव अस्य परिचितिः आसीत् । 'राजर्षिशाहू' इत्यभिधानं च वर्तते । NAAC द्वारा A++ इति ग्रेड् लब्धम् । विश्वविद्यालयेऽस्मिन् स्नातक-स्नातकोत्तर-विद्यावारिधिकार्यक्रमाणां विस्तृता श्रृङ्खला वर्तते । उत्तरप्रदेशस्य सप्तानां मण्डलानां 600 महाविद्यालयाः अनेन विश्वविद्यालयेन साकं सम्बद्धाः वर्तन्ते । विश्वविद्यालयअनुदानआयोग-माध्यमेन तु 'श्रेणी-1 विश्वविद्यालयः' इति मान्यता प्राप्ता । सम्प्रति अयं विश्वविद्यालयः QS एशिया रैंकिंग 2025 इत्यत्र प्रमुखरूपेण स्थानं लब्धम् । सर्वेषां छात्राणां सर्वोच्चशैक्षिकविकासाय, सर्वसामर्थ्यविकासाय तथा च सुयोग्यविश्वनागरिकरूपेण बुद्धिवृत्तिनिर्माणाय च बद्धपरिकरोऽस्ति अयं विश्वविद्यालयः ।

भाषासङ्कायः

छत्रपतिशाहूजीमहाराजविश्वविद्यालये स्थापितः भाषासङ्कायः विश्वविद्यालयस्य महत्त्वपूर्णम् अङ्गं वर्तते । अस्य स्थापनं तु 1981 संवत्सरे अभवत् । तदन्तर्गतरूपेण मुख्यतया आङ्ग्लभाषायाः अध्ययनमध्यापनं च क्रियते स्म । एवंक्रमेण हिन्दीविभागः तथा संस्कृतविभागः च इत्यनयोः संस्थापनं 2023 इति संवत्सरे अभवत् । एवं च भाषासङ्कायेऽस्मिन् जर्मन्, फ्रेन्च् इति विदेशीभाषाद्वयं, सहजबोधपाणिनीयव्याकरणम्, जैनशोधपीठम् इति विषयसंबद्धं प्रमाणपत्रपाठ्यक्रमाः सञ्चाल्यन्ते । सम्प्रति तु 'श्रीगुरुतेगबहादुरसाहिब-शोधपीठम्' इत्यस्यापि स्थापनं जातम् । एवं बहुभाषाविभागरूपेण तथा शोधपीठ-अकादमिकरूपेण च भाषासङ्कायः समृद्धो वैविध्यपूर्णश्च भवति ।

शोधपत्रहेतुक-प्रस्तावितविषयाः

1- कृत्रिमबुद्धिमत्ता तथा भारतीयभाषाणां भविष्यम् ।

2- मानवीयसंवेदना तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता ।

3- भारतीयभाषाः तथा भारतीयचिन्तनपरम्पराः ।

4- भारतीयभाषासु अन्तर्निहिता एकता ।

5- मातृभाषायां शिक्षायाः आवश्यकता ।

6- शिक्षायां तथा अनुसन्धानसन्दर्भे भारतीयभाषाः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता ।

7- भारतीयभाषाः औपनिवेशिकवादश्च ।

8- भारतीयभाषाः वैश्वीकरणश्च ।

9- भारतीयभाषाः तथा कृत्रिमबुद्धिमत्ता-एका नवसृष्टिः ।

10- भारतीयभाषाः भारतीयता च ।

11- भारतीयभाषाः वैश्विकता च ।

12- भारतीयभाषासु लोकसाहित्यम् ।

13- विविधाः लोककलाः भारतीयसाहित्यं च ।

14- भारतीयभाषाः प्रान्तीयभाषाश्च ।

15- भारतीयभाषासु लोकसाहित्ये च मानवमूल्यायनम् ।

पञ्जीकरणशुल्कम्

अध्यापकाः - रूप्यकाणि 1000/-

शोधार्थिनः - रूप्यकाणि 500/-

विद्यार्थिनः - निःशुल्कम्

अधः प्रदत्तं क्यूआरकोड् संनद्य आन्तर्जालिकसङ्केतं प्रति गत्वा शुल्कं प्रदातुं शक्यते ।

लिंक https://p.ppsl.io/PYTMPS/k2Vy8k

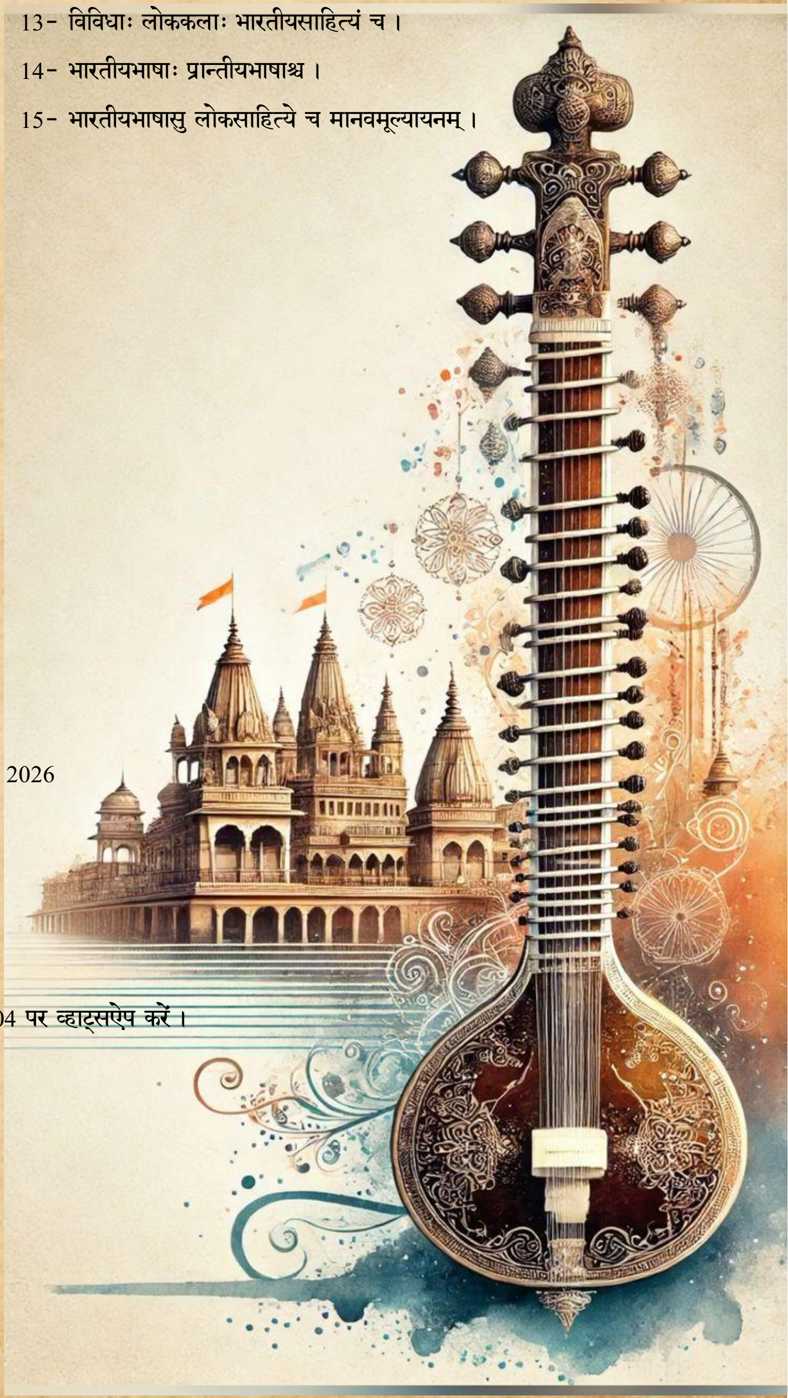

शोध लेख एवं सारांशिका के लिए निर्देशः-

कृपया शोध-सारांशिका अधिकतम 500 शब्दों में 'युनिकोड मंगल फॉण्ट 11' में 15 जनवरी 2026 सायं 5 बजे तक एवं शोध-पत्र अधिकतम 2000 शब्दों में 'युनिकोड मंगल फॉण्ट 11' में अधोलिखित ई-मेल पर 22 जनवरी 2026 सायं 5 बजे तक भेजें । लेख हिन्दी, अंग्रेजी, उर्दू, संस्कृत एवं अन्य भाषाओं में आमन्त्रित है ।

चयनित लेखों को ISBN सहित पुस्तकाकार रूप में प्रकाशित किया जायेगा ।

शोध सारांशिका एवं पञ्जीयन शुल्क का विवरण इस ई-मेल पर या मोबाइल नं॰ 9792004004 पर व्हाट्सऐप करें ।

रजिस्ट्रेशन लिंक- https://forms.gle/YgKyGcjTFeEEUe6D7

ई मेल पता- events.sol.csjmu@gmail.com

Mobile no. – Dr. Sarvesh Mani Tripathi - 9462938849
Dr. Laxman Kumar - 9454740577
Dr. Shriprakash - 9307012707
Dr. Preeti Vardhan Dubey - 9792004004
Dr. Sumit Kumar Chaudhary - 9971707114

प्रेरणास्रोत

श्रीमती आनंदीबेन पटेल
माननीय राज्यपाल एवं
कुलाधिपति
उत्तर प्रदेश

मुख्य संरक्षक

प्रो. विनय कुमार पाठक
कुलपति
छत्रपति शाहू जी महाराज
विश्वविद्यालय, कानपुर

संरक्षक

प्रो. सुधीर कुमार अवस्थी
प्रति-कुलपति
छत्रपति शाहू जी महाराज
विश्वविद्यालय, कानपुर

संरक्षक

श्री राकेश कुमार मिश्र
कुलसचिव
छत्रपति शाहू जी महाराज
विश्वविद्यालय, कानपुर

समन्वयक

डॉ. सर्वेश मणि त्रिपाठी
निदेशक- स्कूल ऑफ लैंग्वेजेज़

सह-समन्वयक

डॉ. अंकित त्रिवेदी
उप-निदेशक- स्कूल ऑफ लैंग्वेजेज़
डॉ. सोनाली मौर्या
सहायक आचार्या- अंग्रेजी विभाग

संयोजक

डॉ. श्रीप्रकाश
प्रभारी-हिन्दी विभाग

सह-संयोजक

डॉ. सुमित कुमार चौधरी
सहायक आचार्य-हिन्दी
डॉ. अंजनी कुमार उपाध्याय
सहायक आचार्य-हिन्दी

आयोजक समिति

डॉ. लक्ष्मण कुमार
डॉ. ऋचा शुक्ला
डॉ. दीक्षा शुक्ला
डॉ. शालिनी शुक्ला
सुश्री सजल आरिफ़

संपादक मण्डल

डॉ. प्रभात गौरव मिश्रा
डॉ. सुमना विश्वास
डॉ. पूजा अग्रवाल
डॉ. प्रीति वर्धन दुबे
डॉ. अभिजित साहा

मार्गदर्शक मण्डल

प्रो. राजेश कुमार द्विवेदी (निदेशक, महाविद्यालय विकास परिषद)
प्रो. सुधांशु पाण्ड्या (निदेशक, स्कूल ऑफ बिजनेस मैनेजमेंट)
प्रो. बृष्टि मित्रा (डीन एकेडमिक्स)
डॉ. शशिकांत त्रिपाठी (मुख्य कुलानुशासक)
डॉ. रश्मि गोरे (निदेशक, शिक्षक शिक्षा संकाय)
डॉ. अमित कुमार (सह आचार्य, कला संकाय)
डॉ. बद्रीनारायण मिश्र (सहा० आचार्य, शिक्षक शिक्षा संकाय)
डॉ. दिवाकर अवस्थी (विभागाध्यक्ष, पत्रकारिता विभाग/मीडिया प्रभारी)

सलाहकार समिति :

1. प्रो. सुशील कुमार शर्मा, अंग्रेजी विभाग, इलाहाबाद विश्वविद्यालय, प्रयागराज, उत्तर प्रदेश
2. प्रो. कृष्णा शर्मा, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली
3. प्रो. पवन अग्रवाल, अध्यक्ष- हिन्दी विभाग, लखनऊ विश्वविद्यालय, लखनऊ
4. प्रो. शैलेन्द्र कुमार सिंह, अंग्रेजी विभाग, नॉर्थ-ईस्टर्न हिल विश्वविद्यालय, शिलांग, मेघालय
5. प्रो. द्विजेन शर्मा, अंग्रेजी विभाग, नॉर्थ-ईस्टर्न हिल विश्वविद्यालय, शिलांग, मेघालय
6. प्रो. एस. अरुलमोजी, विभागाध्यक्ष- भाषा संकाय एवं अनुवाद अध्ययन, हैदराबाद विश्वविद्यालय, तेलंगाना
7. डॉ. पूर्णेन्दु देबनाथ, भारतीय भाषा समिति, नई दिल्ली

8. डॉ. पुष्पा अवस्थी, वैश्विक कवयित्री-साहित्यकार, नीदरलैंड
9. डॉ. विवेक मणि त्रिपाठी, हिन्दी विभाग, कांग विश्वविद्यालय, पेइंग, चीन
10. प्रो. राकेश के. खंडल, निदेशक- तकनीकी एवं नवाचार प्रीमियर ग्रीन इनोवेशन्स प्राइवेट लिमिटेड, नई दिल्ली
11. डॉ. अजित सिंह सिकन, हिन्दी विभाग, जोहांन गुटेन वर्ग विश्वविद्यालय माइंस, जर्मनी
12. डॉ. जंग बहादुर पाण्डेय, पूर्व अध्यक्ष- हिन्दी विभाग, रांची विश्वविद्यालय, रांची, झारखंड
13. प्रो. विपिन कुमार सिंह, विभागाध्यक्ष एवं अधिष्ठाता, दक्षिण बिहार केन्द्रीय विश्वविद्यालय, बिहार
14. डॉ. योगेश दुबे, अंग्रेजी विभाग, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली
15. प्रो. राजेश वर्मा, अंग्रेजी विभाग, इलाहाबाद विश्वविद्यालय, प्रयागराज, उत्तर प्रदेश
16. डॉ. विवेक द्विवेदी, अंग्रेजी विभाग, इलाहाबाद विश्वविद्यालय, प्रयागराज, उत्तर प्रदेश

तकनीकी समिति

डॉ. प्रभात गौरव मिश्रा, डॉ. पूजा अग्रवाल, श्री मुकेश, श्री प्रांजुल, श्री जितेंद्र, श्रीमती नीतू

कार्यक्रम स्थान

सेनानायक तात्या टोपे सीनेट हॉल एवं भाषा संकाय, छत्रपति शाहू जी महाराज विश्वविद्यालय, कानपुर

लोकेशन क्यू आर: सेनानायक तात्या टोपे सीनेट हॉल , छत्रपति शाहू जी महाराज विश्वविद्यालय, कानपुर

समय- प्रातः 10:00 बजे से

नोट- कानपुर सेंट्रल (रेलवे स्टेशन) से विश्वविद्यालय पहुँचने के लिए, कानपुर सेंट्रल मेट्रो स्टेशन से विश्वविद्यालय मेट्रो तक की दूरी 10 किमी है, जिसे आसानी से तय किया जा सकता है ।